Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Biti (ili ne biti) student pod opsdom

Lejla Panjeta

Na Univerzitetu u Sarajevu od aprila 1992. do kraja 1995. nije bilo bodovanja, postotaka ocjene, bolonjskih evaluacija, obaveznog demokratskog debatiranja, powerpoint prezentacija ili web / url referenci u bibliografskim stilovima. U ratu smo koristili olovke i stare rokovnike. Pisaća mašina i kandilo su bili rekviziti za pisanje seminarskih radova ili članaka. Nije bilo pitanja kršenja autorskih prava zbog kopiranja knjiga, jer knjiga nije bilo ili je postojala jedna knjiga za sve studente i profesore. To je poneka zalutala knjiga, slučajno spašena iz univeritetskih i fakultetskih biblioteka, ili nečije privatne kolekcije, čija je cijena čuvanja bila jedno manje loženje vatre za grijanje ručka.

Najviše hrane skuhali su sabrana djela Kardelja i Tita. Komunizam se raspao, ali je još uvijek hranio svoj narod. Za raliku od danas, kada je skoro uzrečicom postala prosta negacijska rečenica: „Nema države“. Šta to mi zapravo govorimo kada kažemo da nema države? Postoje granice, postoji policija, saobraćaj se odvija uredno, imamo struje, vode i relativno za sviju dostupne hrane i grijanja. Na Googlovoj mapi izgledamo sasvim pristojno, vide se naše prirodne ljepote, potencijalna piramida i mogućnost za izgradnju boljih puteva. Istorijsko-kulturni spomenici privlače ljude sa rancima i fotoaparatima iz svih djelova svijeta. Imamo čak i muziku za himnu bez riječi. Ipak, sve to su sporedne stvari, popratni mehanizmi, scenografija, kuća u sivoj fazi izgradnje. Sve to nismo imali u ratu, a ipak ova uzrečica nije postojala.

Kada kažemo da nama države mislimo na pripadnost i osjećaj zaštite, patriotizam i samoopstojnost društvenih mehanizama rada, života i zakona. Ljudska bića su po svojoj prirodi društvena. U našem DNK usadjene su društvene karakteristike potrebe da štitimo mladunčad u čoporu. To je antropološki imperativ, koji danas izostaje. Kada kažemo da nema države, mislimo na sadašnjost i budućnost, na generacije koje dolaze i na ono u šta će se one izroditi bez potpore osjećaja pripadnosti i potpornja državnih društvenih mehanizama.

Društvena imanentnost univerziteta u prenošenju znanja na mladje naraštaje upravo daje osjećaj pripadnosti. U ratu nismo imali ništa, ali smo bili studenti Univerziteta u Sarajevu. Studirali smo u Sarajevu. Bili dio zajednice Univerziteta u Sarajevu. Imali smo osjećaj pripadnosti i potpore. Osjećaj da iza nas stoji Univerzitet u Sarajevu, jer smo mi, studenti Univerziteta u Sarajevu. Akademski gradjani zbog toga što pripadamo Univerzitetu u Sarajevu. On je postojao zbog nas, a mi zbog njega. Zato

danas, jedini osjećaj pripadnosti koji imam je pripadnost Univerzietu u Sarajevu. Bila sam njegov student u ratu, a sada sam predavač. Možda nema države, ali postoji Univerzitet u Sarajevu, koji je opstao i kada nije bilo nikakvih sporednih scenografija, kada nije bilo struje, vode i hrane, i kada se umiralo na časovima i na putu od kuće do škole. Moj jedini stvarni osjećaj pripadnosti, koji se može porediti sa osjećajem pripadnosti nekom sistemu, je osjećaj koji imam prema Univerzitetu u Sarajevu, a najviše je utemeljen na sjećanjima na studiranje u opsadnom stanju.

U opsadi Univerziteta u Sarajevu, uništene su bile sve materijelne manifestacije znanja, kao što su na primjer knjige. Nastava se mogla odvijati bilo gdje. Bilo je onih profesora kod kojih ste morali ići kući, jer su se oni bojali da izađu na ulicu. Bilo ih je koji bukvano nisu po godinu dana izlazili iz svojih skloništa. Sa druge strane, tj. većinska populacija začudnih uvrnutih profesora dolazila je na predavanja i pravila se kao da se ništa ne dešava. Ako je bio masakr, a vi zakasnili na predavanje, dobijali bi svakako neopravdan. Kod ovih čudaka nije bio gledanja kroz prste. Ako vam rad, koji ste kucali po cijelu noć uz svijeće na nekoj staroj posudjenoj „biserici“, nije bio dobar, služio bi kao potpala u pećima koje su grijele učionice u kojima je vijorila UNPROFOR-ova folija umjesto prozora.

Upravo ovi čudaci, bili su pravo mjerilo normalnosti. Biti normalan gdje je sve dugo nenormalno, znači biti nenormalan. Ali biti nenormalan u svijetu u kome je sve nenormalno, znači pokušati očuvati normu normalnosti. A ta norma je odredjena ne onim što ste po profesiji, već onim što ste po životnom pozivu. Biti predavač i student, ali i jedno i drugo u isto vrijeme (jer pravi predavači nikada ne posustaju u potrebi za znanjem) značilo je u opsadnom stanju tražiti još malo vremena, samo malo više trenutaka u ovom svijetu, koji čeka na tolike odgovore i koji postavlja pitanja.

Biti student značilo je boriti se za neuništivost znanja, i to ne samo u materijelnim oblicima, već u onom duhovnom obliku strasti prema otkrivanju i saznavanju. Potreba za životom ogledala se kroz adrenalinsko iskustvo preživljavanja da bi se naučilo i razumjelo. Biti je značilo imati dječiju znatiželju za svijet oko nas, ma koliko nenormalan bio. Zato kada se postavlja dilema normalnosti opsadnog stanja, mislim da je odgovor na nju bio student u Sarajevu koji je odabiranjem učenja odabrao da jednostavno bude. Učiti jeste „biti“.

Ovaj svojevrsni eskapizam, pomogao je sačuvati normalnost. Živjeli smo za trenutak i nisu nam trebale joge, fitnesi, teretane, meditacije, i svakojake tehnike zdravog života koje donosi new age filozofija tipa „Live the moment“. Mi smo bili zdravi u glavi, jer smo živjeli nadrealističnu viziju nenormalnog u normalnom. Gledali smrti u oči i odlučili jednostavno „biti“.

Poznata tema za pismene sastave „Od kuće do škole“ postala je upravo pitanje biti ili ne biti. Sigurnost da se stigne na predavanje je pitanje izostanka sa nastave, ali i izostanka iz života. Eskapizam u učenju je bio vid zahvalnosti za preživljeni trenutak. Od kuće do škole naiđeš na malo krvi na afaltu, mozga u travi, jetre na grani, načudiš se, skloniš se sa raskrsnice na kojoj se puca, vrebaš trenutak najmanje vjerovatnoće punog pogotka metka u tvoje tijelo i izvojevao si malu pobjedu. Stigao si do škole. A u školi mirno sjediš dok granate pucaju napolju, zidovi se tresu, na prozorima leluja UNPROFOR-ova folija, za koju vjeruješ da ima moć da te zaštiti od same smrti, i

piskaraš u teku šta profesor ima da kaže o Nepoleonovim ratovima. Ti sretan što nisi izostao sa nastave, zbog dobro tempiranog dolaska, jer si izbjegao granatiranje. Praveći se da i dalje živomo u svojim prošlim životima, igrali smo svojevrsnu igru sa profesorima. Mi smo se pretvarali da je sve kao prije, a oni su bježali u svoje prijeratne živote i uživali u autoritetima koje su imali ranije.

Časovi se održavaju, odgovara se na ispitima kao i prije rata. I zabavlja se kao i prije rata. Kad ne puca, sjedi se po parkovima, igralištima, haustorima. Svira se gitara, pjeva se. Unplugged. Sve u svemu, studenstski dani teku u iluziji normalnosti. Sve je isto, samo sve je drugačije. Zapravo, mi smo drugačiji, sve je drugačije, pa nam se čini da je sve isto.Tako nam je svima bilo normalano ono što je nenormalno. Odgovaraš polivalentne hemijske spojeve, a kondenzovani zrak izlazi ti iz usta. Profesor najnormalnije prati tvoje izlaganje, upisuje ocjenu u neke improvizovane dnevnike i indekse. Oni srećniji zadržali su svoje prijeratne ili uspjeli da dođu do neiskorištenih od prije rata. Na njima je još uvijek grb sa klasjem i petokrakom na vrhu. Krvavo crveni simbolizam. I tamo gdje ga više nema, opran je sa ulice. Što kišom, koja po pravilu pada uvijek nakon "dobrog" masakra, što solidrnošću komšija. Tu još lebdi zloduh, pa se takva mjesta u šetnji izbjegavaju i uskoro postaju nešto kao sveta mjesta. Tamo je poginulo toliko, ovdje je bez glave ostao onaj sa petog sprata, ovdje su one djevojčice izmasakrirane, itd. Što više vremena prolazi više je tih svetih mjesta. Sve dok svaki komadić asfalta ne postane sam po sebi sveto mjesto. U Svetom Sarajevu sveto je sve. Sve može imati duplu simboliku.

Ne kreći kad je pala prva granata. Sačekaj tri. Nikad ne okupljaj cijelu porodicu na jednom mjestu. Ako si naumio da negdje podješ, podji. Ako se uplašiš i vratiš možda te baš u kući čeka direktni pogodak granate. Na balkonima se umjesto cvijeća uzgaja paradajz, mrkva, peršun, krompir, kojekakvi začini. Da se začini ono čega nema – životinjskog mesa, ne ljudskog. I u parkovima su povrtnjaci, ako tamo nije već neko sahranjen. Nedostatak struje, vode, hrane, grijanja, sve to nije i ne može biti opravdanje za neučestvovanje u procesu učenja.

Medjutim bilo je i otkazanih predavanja. To u ona kada je zaista „rokalo" po gradu. Nedavno sam bila u SAD-u, pozvana da održim prdavanje o BH kratkom filmu. Drugi dan predavanja počeo je padati ili bolje „propadavati" snjeg. Sva nastava na univerzitetu je otkazana. Snjega na ulicama nije bilo ni toliko da se zadrži na cesti. Medjutim, univerzitet je zabrinut zbog stanja na putevima i specijalno u kampusu, u kome bi se mogle dogoditi saobraćaje nesreće. Zbog neuslovnosti okruženja potencijalne žrtve bi mogle tužiti univerzitet. Ovaj događaj podsjetio me je na naš univerzitet, sličnošću dramske situacije. Mi smo nastavu otkazivali zbog kiše granata, a oni zbog ledene kiše. Razlika je samo u tome što naši studenti nisu imali koga da tuže i još uvijek nemaju, upravo zahvaljujući sistemima koje smo usvojili kao izmišljenu toplu vodu, a svoje ostavili po logici „da je valjalo ne bi se raspalo"! Mislim da je ova logika loša, jer iako kažemo „nema države", mislim da sa sigurnošću možemo reći da „ima univerziteta". Pod granatama ili pod reformama, univerzitet opstaje i opstaće, zbog znatiželjnika u potrazi za znanjem, kojima je ta potreba razlogom bistvovanja. Ponovo, i danas vrijedi „biti znači učiti".

Upitan o svojim čudima i čega se najviše gnuša Isus (ili Isa) odgovorio je ovako: „Gospodar mi je moć darovao da mrtve proživim, slijepim i gluhim vid i sluh povratim,

ali mi moć da glupaka izliječim nije dao" (Marmuzati Razi Esedi, Hadisi Isaa). Neznanje je izlječivo, ali ljudska glupost nije. Čuvati je se možemo ako proniknemo u propagandne planove onih kojima je cilj moć, vlast i profit, i koji su za osvarenje tih ciljeva spremni započeti ratove izmedju braće i komšija, ubijati djecu i žene, pucati snajperom na civile i pse lutalice na ulicama.

Upravo je Univerzitet u Sarajevu ispljunuo tri ključne figure Srpske demokratske stranke koje su fromirale propagandu ugroženosti i pokrenule rat. Strah u kontaktu sa različitim stvara nacionalnu i religizonu zvijer od čovjeka, koja jednim potezom kista briše svo znanje i širinu obrazovanja, ustupajući mjesto ludilu i opravdanju razaranja, uništavanja i krvoprolića. Naš sistem općeg obrazovanja, koji je uključivao kvalitet jednako kao i kvantitet jedan je od najboljih u svijetu. Samo se kod nas učilo koliko ima nezaposlenih na Magadaskaru, kolika je nacionalna prozvodnja traktora u Brazilu, kakvim aluvijalnim razuđenostima obiluje istočna obala Amerike. I nije nam glava pukla od toga. Bili smo bogatiji i slobodniji.

Jedina mana našeg starog sistema obrazovanja bila je što se učenici ne vježbaju dovoljno mogućnostima prezentiranja i ubjeđivanja, tj. propagairanja. Našem sistemu obrazovanja nedostajalo je samo jedno – ulijevanje samopouzdanja i samopoštovanja studentima. Strah samog profesora, razvijen u ranim godinama oformljavanja ličnosti, prenijet je i na studente. Odatle dolaze i idejni kreatori opsade Sarajeva. Manipulacija ugroženošću zadire u plemensku svijest čovjeka i upravlja arhetipima Dobra i Zla, koji podsvjesno ljude djela na MI i ONI. Posljedica je hegemoniziranje sa nacionalističkim tendencijama i propaganda stereotipije o Zlu DRUGIH (NJIH). To stvara poriv za odbranom NAS, iako je stvarna prjetnja samo manipulirana iluzija. Potreba za odbranom postaje napad i tako se stvara rat i genocid. Ovaj proces komparativan je studentu koji ima lučenje adrenalina koje je nerelano uslovljeno odbranom organizma od napada koji ne postoji kada ima tremu. Samo što studenti ne ubijaju profesore. Možda pomenutim figurama nikada nije ni trebalo dati diplome. Suprotno nerealnom strahu koji inicira agresiju, ratni fakulteti su bili oslobođeni straha i bili su forma otpora. Otpora studenata i profesora ludilu koje ih je opsjelo sa brda, odakle se sijala smrt i sakaćenje po Sarajevu. Pogledali smo Dalijevoj stvarnosti u oči, vidjeli smisao i besmisao života i smrti.

Život sarajevskog studenta je preslika Dalijevih snovidjenja. Nadrealizam je nastao kao odgovor na besmisao i apsurdnost ratnih krvoproloća i uništavanja. To je bio vapaj podsvjesti i potisnutog u snovima za očuvanjem normalnosti. Realnost naše stvarne opsjednutosti i izmanipulirane podsvjesne opsjednutosti naših „opsjedača" je normalnost nenormalnog u nadrealizmu, koje su čuvali profesori i studenti Univerziteta u Sarajevu. To je ono nam je omogućilo da preživimo ludilo rata. Narednim naraštajima ovo iskustvo treba ostaviti kao opomenu, kao formulu koja se može prepoznati u jeziku mržnje, manipulaciji arhetipovima Dobra i Zla, propagandnim stereotipima koji pobuđuju našu plemensku svijest. Naredne generacije treba da je prepoznaju i unište ovaj virus gluposti. A virus gluposti i životinju u sebi pobjeđujemo učenjem. Strah od Drugačijeg prevladavamo učenjem o Drugom. Zato nema veće radosti od pobjede gluposti i slobode od neznanja.

Iz ovih reminiscencija ima se još dosta toga naučiti. Mislim da je svakome najveća njegova sopstvena nesreća. Normalno psihičko u čovjeku je sklono zaboravu i

potiskivanju. Zato što smo preživjeli pakao, mislimo da on ponovo ne može doći. Podsjećam nas da može, tako što ću pomenuti mjesta na kojima se on danas dešava: Libija, Afganistan, Irak, Palestina, Japan… Molim Vas da minutom šutnje odamo počast svim žrtvama ljudskih i prirodnih katastrofa i svim žrtvama opsade Sarajeva.

Univerzitet u Sarajevu opstao je u opsadnom stanju zahvaljujući studentima i profesorima kojima je biti značilo učiti. Znanje nam omogućava da budemo slobodni.

Nadam se da ćemo zahvaljujući njemu, i to bez tudje pomoći, moći da kažemo ponovo „ima države“. Zato je moj zaključak danas: Uživajmo u nadrealizmu Dalijevih slika kao posmatrači, a ne akteri sa željom i nadom iz Montenovog stiha „Nikome se ne ponovilo“.

© 2011 Lejla Panjeta

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.